

I. rész

BENNÜNK ÉLŐ ISTENEK

ELSŐ FEJEZET

Léteznek bennünk élő istenek

Ez a könyv a bennünk élő istenekről szól, a velünk született mintákról vagy más néven archetípusokról, amelyek a psziché mélyén lakoznak és belülről formálják a férfit. Ezek az istenek erőteljes, láthatatlan hajlamok, amelyek befolyásolják nemcsak a személyiséget, a munkát, de a kapcsolatokat is. Az istenek a következő dolgokért lehetnek felelősek: emocionális intenzitás vagy távol-ságtartás, éleselméjűség, fizikai terhelhetőség, esztétikai érzékenység, az eksztázis vagy az átfogó megértés utáni vágyódás, az időérzék és még sorolhatnánk. A különböző archetípusok a férfiak közötti különbségekért és a férfiakon belüli összetettségért felelősek. Ezenkívül a férfiak és fiúk elvárásokhoz való alkalmazkodóképességére is kihatnak és arra is, hogy mennyire könnyen vagy nehezen tudnak alkalmazkodni, illetve mennyit kell saját legmélyebb és legautentikusabb bensőjükből feladniuk.

Autentikusnak lenni annyit tesz, mint szabadon fejleszteni a természettől fogva bennünk lévő hajlamokat és jellegzetességeket. Amikor elfogadják tőlünk és megengedik nekünk az őszinteséget, az önbizalom hitelességgel párosul. Ez a hitelesség csak akkor fejlődik ki, ha elbátortalanítás helyett inkább támogatást kapunk a számunkra fontos emberektől, amikor spontának és igazak tudunk lenni, vagy amikor igazi örömet nyújtó tevékenységbe tudunk belefeledkezni. A gyerekkortól kezdve elsődlegesen a család, később a kultúra tükréből tudhatjuk meg, mennyire vagyunk elfogadhatóak a külvilág számára. Amikor az elfogadásért cserébe alkalmazkodnunk kell, idővel hamis álarcot teszünk fel, és csak szerepet játszunk, hisz belső késztetéseink és a külső elvárások között hatalmas szakadék tátong.

ALKALMAZKODÁS, MINT PROKRUSZTÉSZ-ÁGY

Az az alkalmazkodás, amelyet a mai patriarchális kultúra megkövetel a férfiaktól, a görög mitológiában Prokrusztész ágyához hasonlatos. Az Athénba tartó utazókat ráfektették erre az ágyra. Ha túl rövidek voltak, megnyújtották őket, ha pedig túl hosszúak, egyszerűen levágtak belőlük, hogy megfelelő méretűek legyenek. Néhány férfi pontosan befér a prokrusztészi ágyba, ahogy léteznek férfiak, akiknél a sztereotípiá (azaz a külső elvárások) és az archetípiá (azaz a belső hajlamok) egybecsengenek. Számukra a siker könnyen jön. A sztereotípiához való alkalmazkodás azonban igencsak nagy szenvedést jelent annak a férfinak, akinek az archetipikus mintája eltér attól, aminek „lennie kellene”. Úgy tűnhet, mintha beleillene a sztereotípiába, de valójában hatalmas árat fizet a látszat fenntartásáért, és fontos részeitől kénytelen megszabadulni. Az is elképzelhető, hogy az elvárásokhoz való igazodás során személyiségének egyik felét „megnyújtja”, csak sajnos ennek következtében elveszíti személyiségének mélységét és összetettségét, így a külső siker befelé elértéktelenedik.

Azok az utazók, akik végül túljutottak a prokrusztészi megpróbáltatáson és elérték Athént, komolyan elgondolkoztak azon, hogy vajon megérte-e ez az alkalmazkodás – ahogyan a napjainkban élő férfiak is eltűnődnek ezen, amikor „megérkeznek”. William Broyles Jr. az *Esquire* című férfi magazinban fásultan számol be arról, mennyire jelentéktelen lehet a siker:

„Minden reggel belegyűrtem magam az öltönyömbbe, felvettem az aktatáskámat, elmentem kitűnő munkahelyemre és meghaltam egy kicsit. Én voltam a Newsweek főszerkesztője, ami mások szemében maga a tökéletes pozíció, csak éppen nekem nem volt közöm hozzá. Nem különösebb örömmel vezettem egy ilyen nagy intézményt. Személyes eredményeket akartam, nem hatalmat. Számomra a siker veszélyesebb volt, mint a kudarc; egy kudarcélmény végre rákényszerített volna arra, hogy eldöntsem, mit is akarok.

Az egyetlen kiútnak a lemondás bizonyult, noha a középiskolai atlétika csapatból való távozásom óta nem tettem hasonlót. A vietnami háborúban tengerészgyalogosnak képeztek ki, ami azt jelentette, hogy addig kellett menetelnünk a dombon felfelé, amíg

a tetejére nem értünk. De mire feljutottam a csúcra, már utáltam is ott lenni. Rossz hegyre másztam fel, és az egyetlen lehetőség az volt, hogy visszafordulok és keresek egy másik hegyet. Nem volt könnyű, az írás sokkal lassabban ment, mint gondoltam, és a házasságom is tönkrement.

Szükségem volt valamire, csak még nem tudtam mire. Tudtam, hogy szeretnék mind fizikailag, mind szellemileg megmérgettni. Tiszta és világos mérce alapján akartam sikert, nem mások által felállított kritériumok szerint. Nagy fába akartam vágni a fejszém. Korábban gondoltam rá, hogy szerencsét próbálok és tengereznek állok, de két gyermekem volt és tengernyi felelősségem.”

Ennek a férfinak hatalma volt és hírneve. Mindkettő olyan cél, amelyek eléréséhez egy egész emberöltő kevés, és amelyeket csak kevesen érhetnek el. Mindezek ellenére ez a férfi egy olyan kórságtól szenvedett, amelytől véleményem szerint rengeteg középkorú férfi szenved, ez pedig nem más, mint a depresszió. Amikor az ember saját vitalitásának és örömeinek forrásától van elzárva, az élet lapos és értelmetlen.

A mi kultúránkban látszólag a férfiaké a hálásabb vezető szerep. Kétségtelen, hogy nagyobb hatalmuk és jövedelmezőbb állásuk van. Azonban sok férfi szenved a depressziótól, amit vagy alkoholizmusnak vagy munkamániának, esetleg órákig tartó tévénézésnek álcáznak, csak hogy ne kelljen tudomást venni a valóságról. Sok férfi dühös és bosszús, ellenségeskedésüket és őrjöngésüket akár egy rossz sávban közlekedő autós vagy egy gyerek irritáló viselkedése is kirobbanthatja. Ezenfelül sokkal rövidebb ideig élnek. A nőmozgalmak annak idején világosan megfogalmazták, milyen problémáik vannak a nőknek a patriarchális társadalomban, de abból kiindulva, hogy a férfiak mennyire boldogtalanok, úgy tűnik, ez a társadalmi felépítés a férfiaknak sem túl ideális.

AZ ARCHETÍPUSOK BELSŐ VILÁGA

Amikor az élet értelmetlenné, laposnak tűnik, vagy valami alapvető baj van az életmódunkkal, érdemes megnézni a bennünk élő archetípus és a külső szerepünk közötti eltéréseket. A férfiak

gyakran a belső világuk archetípusai és a külső világ sztereotípiái között rekednek. Az archetípusok nagyon erőteljes motiváló tényezők – a könyvben a görög mitológia alakjaiba öltöztettem őket. Minden isten-alak rendelkezik rá jellemző motivációkkal, érzelmekkel, szükségletekkel, melyek sajátosan alakítják a személyiséget. Amikor egy bennünk élő aktív archetípushoz kapcsolható szerepet játszunk, akkor az a szerep mélységének és jelentőségének megfelelő energiát szabadít fel bennünk.

Az a férfi például, aki a gyönyörű páncélzatokat és ékszereket készítő, feltaláló kézműves Héphaisztoszra, a kovácsok istenére hasonlít, bizonyára képes saját műhelyében órákon át elbíbelődni valamivel, hogy az abszolút tökéletes legyen. Viszont, ha az illető alapvetően inkább Hermészre, az istenek hírvívőjére hasonlít, akkor természeténél fogva folyton mozgásban lesz. Akár utazó ügynökként, akár nemzetközi közvetítőként dolgozik, imádja a munkáját. Gyors észjárása elengedhetetlen munkája során, különösen azokban az etikai szempontból nem egyértelmű helyzetekben, amelyekben gyakran találja magát. Ha e két isten közül valamelyikre hasonlít a férfi, de valamiért a másik isteni archetípus munkáját kell végeznie, akkor nem sokáig fogja azt élvezni. Egy szakma annak okoz igazán örömet, aki a megfelelő archetipikus természettel és adottságokkal rendelkezik.

A magánéleti különbségekért is az archetípusok felelősek. Az a férfi, aki Dionüszoszra, a mámor istenére hasonlít, teljesen bele tud feledkezni egy érzéki pillanatba, pont amikor az a legfontosabb, hogy spontán szeretőként viselkedjen. Ha valaki ezzel szemben Apollóra, a napistenre hasonlít, az folyton azon fáradozik, hogy a képességeit fejlessze és az élet minden területén profi legyen – jó eséllyel a szeretkezést is ide sorolva.

Az „istenek”, mint archetípusok az érzelmeinket és viselkedésünket irányító mintákként élnek bennünk, és van elég hatalmuk ahhoz, hogy elérjék, amit akarnak – függetlenül attól, hogy ennek tudatában vagyunk vagy sem. Ha a férfi (vagy nő) tudatosan felismeri és megbecsüli a benne élő isteneket – még ha nem is tudja név szerint azonosítani őket –, a segítségükkel igazán önmaga lehet, ösztönzést kaphat tőlük egy sokkal mélyebb értelmű élethez, hiszen tettei összekapcsolódnak a pszichéje archetípust hordozó rétegével. A megtagadott és el nem fogadott istenek is ugyanígy

befolyásolnak; hatásuk többnyire bomlasztó, mivel tevékenységüknek az illető nincs tudatában. A túlzott identifikáció is visszaüthet – ha például egy férfi olyannyira azonosítja magát egy istenséggel, hogy teljesen elveszíti egyéniségét és megszállottá válik.

AZ ARCHETÍPUS

C. G. Jung vezette be a pszichológiába az archetípus fogalmát. Az archetípusok már korábban is létező, rejtett és belsőleg meghatározott viselkedés, érzékelés és reakcióminták. Ezek a minták a kollektív tudattalan részei, annak a tudatalattinak, amely nem egyéni, hanem egyetemes és mindenkiben meglévő. E mintákat lehet az egyén szintjén értelmezni, mint istenek és istennők archetipikus történeteit. Olyan érzéseket és képeket hoznak felszínre, olyan témákat érintenek, amelyek egyetemesek és az emberiség örökségének részei. Nagyon közel áll a közös emberi élményanyaghoz, és így, ha homályosan is, de első hallásra ismerősnek tűnik. Ha értelmezzük az egyik istenség mítoszáét, és akár tudatosan, akár ösztönösen ráérezzük az életünkben kifejtett hatására, akkor egy adott helyzet, saját vagy ismerőseink személyisége is könnyebben átláthatóvá válik.

Archetipikus figuraként az istenek teljesen általánosak: a férfi alapstruktúráját jellemzik (vagy akár egy nőét, hisz az isten-archetípusok a nők pszichéjében is aktívak). Ezt az alapvető mintát tölti meg tartalommal vagy „részletezi” maga a férfi, akinek egyedülállóságát a család, a társadalmi osztály, a nemzetiség, a vallás, az élettapasztalatok, a kor, amelyben él, a külső megjelenése és az intelligenciája határozza meg. Mindezek ellenére mégis felfedezhető egy adott archetípus követése, egy adott istenhez való hasonulás.

Az archetipikus képek a kollektív emberi örökség részei, ezért tűnnek ismerősnek számunkra. A több mint 3000 évre visszanyúló görög mítoszok ma is élnek és újra és újra előkerülnek, pontosan azért, mert az istenek és istennők az igazat mondják el az emberi természetről. Ezen istenségek tanulmányozása segíthet a férfiaknak megérteni a pszichéjükben munkálkodó erőket. A nő is megtanulhatja megérteni a számára fontos férfit azáltal, hogy tudja, melyik isten él benne, illetve önmagáról is kiderítheti, melyik

istenség befolyásolja. A mítoszokon keresztül jobban beleláthatunk helyzetekbe, és ösztönösen jobban megértjük az emberi szituációkat. A kegyetlen férfi, aki sokat kockáztat a hatalom és a vagyon megszerzéséért, és sokat ad a hírnévre, egyértelműen Zeuszra hasonlít. A Zeuszról szóló történetek könnyen ráillenek a hozzá hasonló férfiakra. Házás- és szexuális életük sok szempontból hasonlít Zeusz szerelmi életére. A sas Zeusz jelképeként tökéletesen szimbolizálja ennek az archetípusnak a személyiségjegyeit: a sas a magasból alaposan meg tud figyelni minden részletet, és kiváló rálátása van a dolgokra, ráadásul az a képessége is megvan, hogy villámgyorsan lecsapjon és megszerezze karmaival mindazt, amit akar.

Hermész az istenek hírvivője volt, az utak és határok őrzője, közvetítő, szélhámos, aki az alvilágba kalauzolta a lelkeket. Az a férfi, aki ezt az archetípusat testesíti meg, nehézségek árán fog csak tudni letelepedni, hisz a szabad mozgáslehetőség és a következő kaland egyre csábítja őt. A higanyhoz (római megfelelője Merkúr) hasonlóan, a Merkúr-férfit lehetetlenség megragadni vagy maradásra bírni, rögtön kicsúszik a kezünkből. Zeusz és Hermész nagyon különböznek egymástól, ebből következően az őket hordozó férfiak is eltérők. De mivel az összes isten potenciálisan jelen van minden férfiban, elképzelhető, hogy a két eltérő isten egyszerre aktív ugyanabban az emberben. Feltéve, hogy ez a két isten egymást kiegyensúlyozva munkálkodik, az általuk vezérelt férfinak lehetősége nyílik arra, hogy megvalósítsa önmagát, ami alapvetően Zeusz tulajdonság, Hermész kommunikációs képességeivel és újító ötleteivel. Ellenkező esetben a férfi pszichikai konfliktusba keveredik önmagával: harcra kel benne Zeusz, aki hatalomra vágyik (ami viszont nem elérhető időráfordítás és elkötelezettség nélkül) és a szabadságszerető Hermész. És ez még csak kettő a patriarchális társadalom által is elismert istenarchetípusok közül.

A kitaszított és elutasított istenek – akiknek az attribútumait sem akkor, sem most nem ismeri el a társadalom – ugyanúgy aktívak lehetnek a férfi pszichéjében, mint a görög mitológiában. Nem nézték jó szemmel ezeket az isteneket sem az ókorban, sem később, a nyugati társadalmakban. Ilyen például Dionüszosz, az érzékiség és a mámor istene, vagy Árész hadisten, aki a dühkitöréseiről vált híressé. Ezek a dühkitörések más körülmények között

akár még táncként is értelmezhetőek. Nem különösebben díjazták Poszeidón érzelmességét, Héphaisztosz visszahúzódsát (de annál erőteljesebb kreativitását) és végül Hádész befelé figyelését. Ez a folyamatos előítélet hatással van a férfiak lelkvilágára, akik hatalmas erőfeszítéseket tesznek, hogy elnyomják magukban ezeket a hatásokat, és egy olyan társadalomhoz idomuljanak, amely az érzelmi távolságtartást és a hatalom megszerzését tartja a legfontosabb értékeknek.

Akármit is tesz a férfi, háborúzik, szeretkezik vagy dolgozik, ha pusztán alkalmazkodni próbál az elvárásokhoz, mindenféle archetipikus ihletettség nélkül, energiát pazarol feleslegesen. Elképzelhető, hogy lesz eredménye ezeknek az erőfeszítéseknek, de nem lesznek igazán kielégítőek. Ha viszont a férfi azzal tölti az idejét, amit szeret, és ez a tevékenység örömet okoz számára, akkor kap egy belső visszaigazolást, és még önmagához is hű tud maradni. Az pedig külön szerencse, ha a külvilág is elismeri azt, amit csinál.

AZ ISTENEK AKTIVIZÁLÁSA

A összes férfi pszichéjében potenciális mintaként van jelen az összes isten, azonban egyes férfiakban bizonyos istenek aktívak (kifejlődnek), míg mások nem. Jung a kristályformálódás példáján keresztül magyarázza meg az *archetipikus minták* (amelyek egyetemesekek) és az *aktivált archetípusok* (amelyek az egyénben működnek) közti különbséget. Az archetípus ahhoz a láthatatlan mintához hasonló, amely a kristály formáját és szerkezetét határozza meg formálódás közben. Amikor végül a kristály kikristályosodik, a most már felismerhető minta analóg az aktivált archetípussal.

Az archetípus a magokban található „tervrajzhoz” is hasonlítható. A mag szárba szökellése a föld és a klíma minőségétől, a tápanyagok hiányától vagy meglététől, a kertész gondoskodó vagy éppen hanyag munkájától, a cserép mélységétől és nagyságától, valamint a fajta ellenállóképességétől is függ. Elképzelhető, hogy a mag nem indul növekedésnek vagy az első rügyek megjelenése után elszárad. Ha mégiscsak elkezd növekedni, lehet, hogy gyönyörűen kifejlődik, de az is lehet, hogy elsatnyul az optimálisnak nem nevezhető körülmények között. A hatások alakítják a mag-

ból kikelő növény külső megjelenését, de alapvető formája vagy „személyazonossága”, vagyis az archetípusa rögtön, első ránézésre felismerhető.

Az archetípusok alapvető emberi minták, amelyek közül lehetnek bizonyos minták sokkal erőteljesebbek néhányunkban és kevésbé erőteljesek másokban. Ilyen minta például a zenei hajlam, az időérzék, a pszichés képességek, a fizikai koordináció vagy az intellektus. Emberként mindannyiunkba szorult valamennyi zenei hajlam, de míg néhány gyerek egyszerűen zseniális (mint amilyen Mozart is volt), másoknak (akik közé én is tartozom) egy egyszerű dallam eléneklése is problémát okoz. És így van ez az archetípusokkal is. Léteznek olyan férfiak, akik születésük óta egy bizonyos archetípus megtestesítői és azok is maradnak életük végéig, és vannak férfiak, akik negyvenes-ötvenes éveikben ismerkednek meg Dionüszossal, és csak ekkor válik láthatóvá az általa képviselt archetípus.

Belső hajlamok és családi elvárások

A kisbabák személyiségjegyekkel születnek: energikusak, akaratosak, higgadtak, kíváncsiak, képesek egyedül eljárni vagy jelezni, hogy éppen társaságra vágyanak. A fizikai aktivitás, energiaszint, illetve a hozzáállás minden fiúban más és más: az újszülött, akinek életerőtől duzzadó sírása félreérthetetlenül jelzi, hogy akar valamit, és aki két éves korára minden játékba beleveti magát, nagyban különbözik attól a kellemes és szeretetreméltó kisgyermektől, aki már egészen kicsi korától kezdve maga a megtestesült megfontoltság. Pontosan úgy különböznek egymástól, mint az ösztönösen örökmozgó Árész és a higgadt és barátságos Hermész.

A csecsemő, a fiú és végül a férfi tetteit és viszonyulásait, amelyek belső hajlamok vagy archetipikus minták eredményei, a környezetükben élők valahogyan lereagálják: helyeslik, ellenzik, izgulnak miatta, büszkék rá vagy éppen szégyellik. A gyermek családjának elvárása bizonyos archetípusokat támogat, míg másokat leértékel, és így a fiúkban lévő személyiségjegyeket, vagyis pontosan a fiú leglényegét támogatják vagy utasítják el. Az ambíciózus, előléptetésben gondolkodó párok, amelyek az aminocentézis alapján megtudták, hogy fiúk lesz, úgy várják gyermekük szü-

letését, hogy lelki szemeik előtt máris ott lebeg a fiúk képe harvardi diákként. Egy kellemes külsejű fiút várnak, aki képes intellektuális erőfeszítéseit egy igen távoli célra összpontosítani. Egy Apollónra vagy Zeuszra hasonlító fiú eleget is tud tenni az ilyenfajta elvárásoknak, kielégíti a szüleit, és jól elboldogul az életben. Azonban ha a fiú archetipikusan valaki más, csalódottság és bosszankodás várható a szülők részéről. Egy emocionális Poszeidón vagy Dionüszosz, akiknek az időérzéke meglehetősen megbízhatatlan, szinte lehetetlennek fogja találni a szülei által felállított menetrend teljesítését. Sajnálatos módon ez az összeegyeztethetlenség valószínűleg a fiú önértékelési zavaraihoz vezet.

Családon belül gyakran van egy olyan gyerek, aki nem „illik” bele a családi stílusba és elképzelésekbe. Az a gyerek, aki a magányt részesíti előnyben, mint Hádész, vagy az érzelmi távolságtartást, mint Apollón, gyakran kerül összetűzésbe saját „extrovertált”^{*} családjával, amely ezt a fajta viselkedést furcsának találja. Egy Poszeidón vagy Árész fiú, aki egy ilyen családban él, a kakukktojás egy racionális, fizikai értelemben zárkózott közegben, és így az érintés utáni vágya folyton kielégítetlen marad.

Néhány családban az az elvárás, hogy a fiú legyen olyan, mint az apja, és járjon ugyanazon az úton. Más családokban – ahol az apa maga is csalódást okozott szüleinek – a fiú egészen kicsi hasonlósága is az apjára bosszúságot és negatív reakciók egész sorát zúdítja a fiúra. Olyan eset is létezik, amikor a gyerektől azt várják el, hogy az egyik szülő be nem teljesült álmát valósítsa meg. Akármilyen is legyen az elvárás, biztosan hatással lesz a gyereken meglévő archetípusra és a benne lévő formálható alapanyagra.

Ha egy fiú vagy férfi az elvárásokhoz próbál meg igazodni saját legigazabb énjéhez való kapcsolódásának elvesztése árán, sikeres lehet ugyan az életben, de ez semmit sem fog számára jelenteni.

^{*}Az extrovertáltság (extra a latinban annyit tesz „külső”) és introvertáltság pszichológiai fogalmát, valamint az extrovertált és introvertált kifejezéseket C. G. Jung vezette be. Mind a helyesírás, mind a tartalma kissé megváltozott hétköznapi használatukban. Egyre több helyen inkább az „extrovertált” az elfogadott helyesírás és egy olyan személy értendő alatta, aki barátságos és társaságkedvelő.

Jung „extrovertáltságon” azt a viselkedést értette, melynek során lelki energia áramlik a külvilág vagy egy külső tárgy felé, és így események, emberek és dolgok kerülnek az érdeklődés középpontjába, akár függőséget is okozva. Egy introvertált számára a lelki energia befelé áramlik és a szubjektív tényezők fontosak, illetve a belső reakciók.

A másik eshetőség, hogy az életben is kudarcot fog vallani, miután saját maga előtt is hiteltelenné vált. Ezzel ellentétben, ha egy fiút vagy férfit úgy fogadnak el, ahogy van, és mégis fontosnak tartja, hogy a szociális és a versenyben maradáshoz szükséges képességeket elsajátítsa, akkor a külvilághoz való alkalmazkodása nem jár saját hitelességének és önértékelésének elvesztésével, sőt, így tud igazán kiteljesedni.

Emberek és események is aktivizálhatják az isteneket

Egy bizonyos istenre jellemző archetipikus vagy „tipikus” reakciót válthat ki – vagy a jungi terminus szerint oldhat ki – egy másik ember vagy esemény. Ha például a fiú egy monoklival a szemé alatt tér haza, egyetlen szó nélkül is kiprovokálhatja apjából a haragtartó és bosszúálló Poszeidónt, aki rögvest vissza akarja adni, amit a fia kapott. Ugyanez a monokli ugyanakkor az apa haragját is kiválthatja saját fia ellen, hogy miért is keveredett a fiú verekedésbe egyáltalán. Ebben az esetben az apa Zeuszként viselkedik fiával, Árészsel. Amikor Árész megsérült, Zeusz nemcsak közönyös volt, de még elítélő is: kihasználta az alkalmat, hogy elmondja Árésznek, mennyire utálatosnak és házsártosnak tartja.

A hűtlenség is számos különböző reakciót válthat ki. Mi történik egy férfinban, ha rájön felesége hűtlenségére vagy a „sajátjaként” kezelt nő hűtlenségére (noha a férfi házasságban él, és ez csak egy viszony)? Zeusszá változik, és megpróbálja elpusztítani a másik férfit? Vagy Apollónként viselkedve inkább a nővel végezne? Esetleg a részletek érdekelnék, mint Hermészt? Vagy talán bonyolult terveket eszelne ki a párocska leleplezésére és nyilvános megszégyenítésére, amint azt Héphasztosz tette?

A szélesebb értelemben vett történelmi körülmények is hozhatnak olyan helyzeteket, amelyek aktivizálják egy egész generáció férfait. A 60-as években a dionüszoszi hajlamtól vezérelt fiatal emberek az extázist keresve hallucinogén drogokkal kísérleteztek. Sokan közülük a pszichiátrián kötöttek ki, míg mások megvilágosodtak. Azok a férfiak, akikben eredendően nem volt meg Dionüszosz, de a drog használatától aktivizálódott, sokkal érzékibbek és kifinomultabbak lettek, mint egyébként lettek volna. A Vietnamban harcoló férfiak lehet, hogy a bennük élő Árészsel, a

hadistennel azonosultak, és talán ezért jelentkeztek katonai szolgálatra. De az is lehet, hogy boldogtalan újoncok voltak. Mindkét eset aktiválhatta Árészt különböző aspektusait. Néhány férfi a pozitív kötődés, a hűség és a más férfiakhoz való tartozás élményét tapasztalhatta meg, melyekre máskülönben nem lett volna módja. Néhányukat elkapta Árészt vak dühe, és ámokfutásba kezdtek, azután, hogy egyik bajtársukat robbanó csapda sebesítette meg, vagy az Árészt által kiváltott csapatszellelem hajtotta őket előre. Ezek eredményeképpen a férfiak, akik egyébként még egy kocsmai verekedésben sem vettek volna részt, civileket öltöttek, és mindenféle egyéb konfliktusokba keveredtek.

A tettek aktivizálnak: a passzivitás gátol

A célra való összpontosítás és a gondolat tiszta megfogalmazására való képesség széles körben elismert, és olyan férfiaknak jönnek természetes módon, akik Apollónra, a nyilasra hasonlítanak. Arany nyiláival Apollón bármilyen távoli célt el tudott találni. Ezt a képességet mindenki másnak kemény munkával lehet csak elsajátítani, főként, ha a hangsúly azon van, hogy a jelenben kell jól teljesíteni egy jövőbeli cél eléréséhez.

Ezzel ellentétben a Dionüosz-sz-fiúnak veleszületett tehetségét alulértékeli: könnyen belefeledkezik az érzékelhető világba és teljesen a jelen pillanatnak él. Gyerekkorában valószínűleg nagy öröme telt a bársony és selyem anyagok megkülönböztetésében, teljes testét használva zenére táncolt, amellyel nem vívott ki magának támogatást, hisz ezek nincsenek benne a fiúk számára előírt kötelező tananyagban.

Létezik egy mondás: „Tettek által válhatunk másokká”. Ez egyértelműen kifejezi, hogyan is kelthetők életre az istenek a tetteink által. A kérdés mindig ugyanaz: „Rászánod az időt?”. Egy üzletember például rájöhet, mennyi örömet okoz neki a kétkezi munka. De ha Hephaisztosra elég időt akar szánni, nem lesz ideje az irodából hazavitt munkát befejezni. Ha az a férfi, aki korábban örömmel csatlakozott egy kis iskolai csetepatéhoz, el fogja veszíteni kapcsolatát a benne élő agresszív Árésszal, hacsak nem csatlakozik egy röplabda- vagy focicsapathoz, esetleg valamilyen helyi sportklubhoz.

AZ ISTENEK ÉS A KÜLÖNBÖZŐ ÉLETSZAKASZOK

Minden férfi több életszakaszon megy keresztül. Minden külön szakasznak megvan a maga legbefolyásosabb istene vagy istenei. Például lehet, hogy harmincéves koráig egyik oldalról Hermész, a szárnyas saruban világot járó isten, másik oldalról viszont az extázis-kereső Dionüszosz formálja életét. Ekkor jut el élete egyik legnagyobb döntéséhez: a szeretett nő választás elé állítja, vagy elveszi őt feleségül vagy elveszíti. Amennyiben elköteleződik és hűséges kíván maradni, ami – meglepő módon – Dionüszosz egy másik oldala, Hermész szárnyas saruit szögre kell akasztania, hogy Apollónt előhívva magából, beálljon a munka világába. Az elkövetkezendő három évtizedben más és más archetípusok vehetik át a vezető szerepet. Az apaság és a siker kioldhatják belőle Zeust, míg felesége elvesztése vagy a hír, hogy ő maga is megfertőződött az HIV-vírussal, Hádészt hívják elő.

Bizonyos esetekben, amikor egy férfi egyetlen istennel tud igazán azonosulni, lehet, hogy különböző életszakaszaiban egyazon isten több aspektusát hívja elő. A különböző istenekről szóló fejezetekben ezek a fejlődési minták követhetők nyomon.

PATRIARCHÁLIS RÉSZREHAJLÁS

A patriarchátus – ez a láthatatlan hierarchikus rendszer, amely prokrusztészi ágyainkat szolgáltatja, bizonyos értékek elfogadásán és elutasításán keresztül – kivételez. Mindig vannak győztesek és vesztesek, kivételezett archetípusok és kegyvesztettek. Így az „isteneket” megtestesítő férfiakat hol megjutalmazza, hol elutasítja.

A patriarchális értékek, mint például a hatalom megszerzése, a racionális gondolkodás vagy az irányítás kézben tartása, tudatosan vagy tudat alatt, de folyamatosan megerősítést nyer az anyákon, apákon, barátokon, iskolákon és más intézményeken keresztül, amelyek büntetik vagy éppenséggel megjutalmazza a fiúk és a férfiak különböző viselkedésformáit. Így aztán megtanulnak alkalmazkodni, és személyiségüket érzelmeikkel együtt elfojtani. Azt is megtanulják, hogy hogyan öltsenek magukra egy „korrekt”

személyiséget (vagyis egy elfogadható hozzáállást és jó modort, amit a világ felé mutatni tudnak), és miként viselik az adott társadalmi osztály elfogadott „egyenruháját”.

Bármi, ami mások számára „elfogadhatatlan” vagy az irányadó viselkedésmintáktól eltér, az büntudatot és szégyenérzetet kelt a férfiakban, akik így befekszenek a prokrusztészi ágyba. És ilyenkor következik a pszichológiai „megcsonkítás”: férfiak (és nők) le-választják magukról vagy elnyomják magukban a nem megfelelő és szégyenérzetet kiváltó archetípusokat és részeket. Metaforikusan értelmezve, az a bibliai idézet, hogy „Ha a jobb kezed rosszat tesz, vágd le”, tulajdonképpen egy pszichológiai öncsonkításra való felszólítás.

Amit ilyenkor a férfiak lenyirbálnak magukból, az mind az érzelmi, érzéki vagy az ösztönös részekből történik. Azonban bármi, amit a pszichéből lecsípnek vagy eltemetnek, továbbra is él. Lehet, hogy lesüllyed a „föld alá” és egy ideig a tudaton kívül létezik csak, de újra kiemelkedhet és „összerakódhat” (újra „emlékezhet” – *re-member* – rá), amennyiben (először életében vagy gyerekkora óta először) a férfi elfogadást érez egy kapcsolatban vagy egy helyzetben ez iránt az archetípus iránt a másik fél részéről. Azok a férfiak, akik egy másik titkos életet is élnek, a külvilág számára elfogadhatatlan érzéseik és tetteik miatt folyton bujkálni kénytelenek egészen addig, amíg le nem lepleződnek és botrány nem lesz az ügyből. Ilyenfajta történeteket gyakran lehet hallani figyelemreméltó „tévéprédikátorokról”, akik teljes mellszélességgel támadják a testi bűnöket, de saját maguk is hasonló bűnbe esnek és megbuknak, amikor a bennük élő Dionüszosz lelepleződik.

AZ ISTENEK ISMERETE – SAJÁT MAGUNK MEGERŐSÍTÉSE

Az istenek ismerete a személyes megerősítés egyik forrása. Ebben a könyvben találkozhatunk az összes istennel, ahogy haladunk a képektől és a mitológiától az archetípusok felé. Megláthatjuk, hogyan is befolyásolják a személyiséget és az emberek által felállított fontossági sorrendet, valamint azt is, hogy melyik isten milyen pszichés zavarral, illetve problémával azonosítható.

Az istenek megértése nem választható el a patriarchátus ismeretétől. Mindkettő erőteljes, és láthatatlan erőként, egymással kölcsönhatásban befolyásolják a férfiak életét. A patriarchátus bizonyos archetípusok szerepét felnagyítja, míg másokét lekicsinyíti.

Az istenek ismerete növelheti az önismeretet és az önelfogadást, megnyithatja a férfiak kommunikációs csatornáit mások felé, és megerősítheti a férfiakat és nőket, hogy önmegvalósítás-hoz és örömhöz vezető döntéseket tudjanak hozni. Rollo May pszichológus a „*Bátorság a teremtéshez*” (*Courage to Create*) című könyvében a következőképpen definiálja az „öröm”-öt: „az öröm egy olyan érzelem, amely emelkedett tudatállapottal jár együtt, egy olyan állapot, amellyel az ember saját rejtett képességeinek megvalósításakor találkozik.” Az archetípusok tehát rejtett képességek. Bennünk és patriarchális társadalmunkban számos olyan isten létezik, akiket fel kellene szabadítani, de akadnak olyanok is, akiket jó lenne visszaszorítani.

ÚJ PSZICHOLOGIAI ELMÉLET ÉS PERSPEKTÍVA

Ez a könyv új, az eddigiektől eltérő megvilágításba helyezi a férfi pszichológiáját. A mitológia és teológia különböző területein számos olyan példával találkoztam, ahol a patriarchális viszonyulás a fiúgyermek felé meglehetősen ellenségesnek bizonyult. Ugyanez a fajta hozzáállás figyelhető meg a pszichoanalitikai elméleteknél is.

A második fejezetben (Apák és fiúk: mítoszok a patriarchátusról) a szülői ellenérvés és visszautasítás a férfi pszichológiájára tett hatásait próbálom nyomom követni. Itt találkozhatunk Alice Miller pszichoanalitikus fejtegetéseivel, aki arra mutat rá, hogy Ödipusz története valójában egy apával kezdődik, aki saját fia életére tör. Bármelyik családban vagy kultúrában, ahol a fiú fenyegetést jelent az apára nézve, és ennek megfelelően is kezelik, a fiú pszichéje és a kultúra különböző viszonyai negatívan változnak. Ezt a fajta új pszichológiai elméletet is kifejtem a könyvben.

Ezenkívül a *Bennünk élő istenek* a férfi lélektanának egy olyan képét mutatja meg, amely fontosnak tartja a kultúra hatását az

archetípusok fejlődésére. Ez egy újfajta hangsúlyeltolódás a jungi pszichológián belül.

A tizenkettedik fejezetben (A hiányzó isten) azon elmélkedem, hogy vajon megjelenik-e egy új férfi archetípus. Erről a lehetőségről számol be Rupert Sheldrake a morfogenetikus területek elméletében.

Végezetül, a könyv szisztematikus és koherens képet nyújt a férfi pszichológiájának a férfi archetípusok, mint a görög istenek (a nőkben is jelenlévő) megszemélyesítőinek megértésén keresztül. Előző könyvem, a *Bennünk élő istennők*, a görög istennőkről és a női archetípusokról (amelyek a férfiakban is léteznek) szól, amelyek a női archetipikus pszichológia alapjául szolgálnak. A kettő együtt a férfi és nő rendszerezett pszichológiáját adja, amely a közöttünk létező sokszínűségre és a bennünk létező összetettség-re szolgáltat magyarázatot. A görög istenségekre alapozva ez a pszichológia visszatükrözi az emberi természet gazdagságát, és utal arra a szent élményre, amit akkor érzünk, amikor valamit egészen a lelkünk mélyéből teszünk, és ezen keresztül megtapasztaljuk életünk megszentelt dimenzióját.